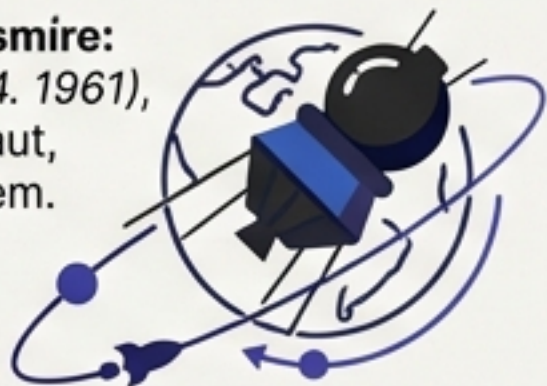

Veľký skok pre ľudstvo

Ako sme sa odvážili siahnuť ku hviezdám

Prvý človek vo vesmíre:
Jurij Gagarin (12. 4. 1961),
sovietsky kozmonaut,
ako prvý obletel Zem.

Slovenská stopa:
Prvý slovenský kozmonaut,
Ivan Bella, letel do vesmíru
v roku **1999**.

Prvé kroky na Mesiaci:
Americká misia **Apollo 11**
pristála na Mesiaci
21. 7. 1969. **Neil Armstrong**
a **Edwin Aldrin** sa stali prvými
ľuďmi na jeho povrchu.

Sputnik 1
(Prvá umelá družica, 1957)

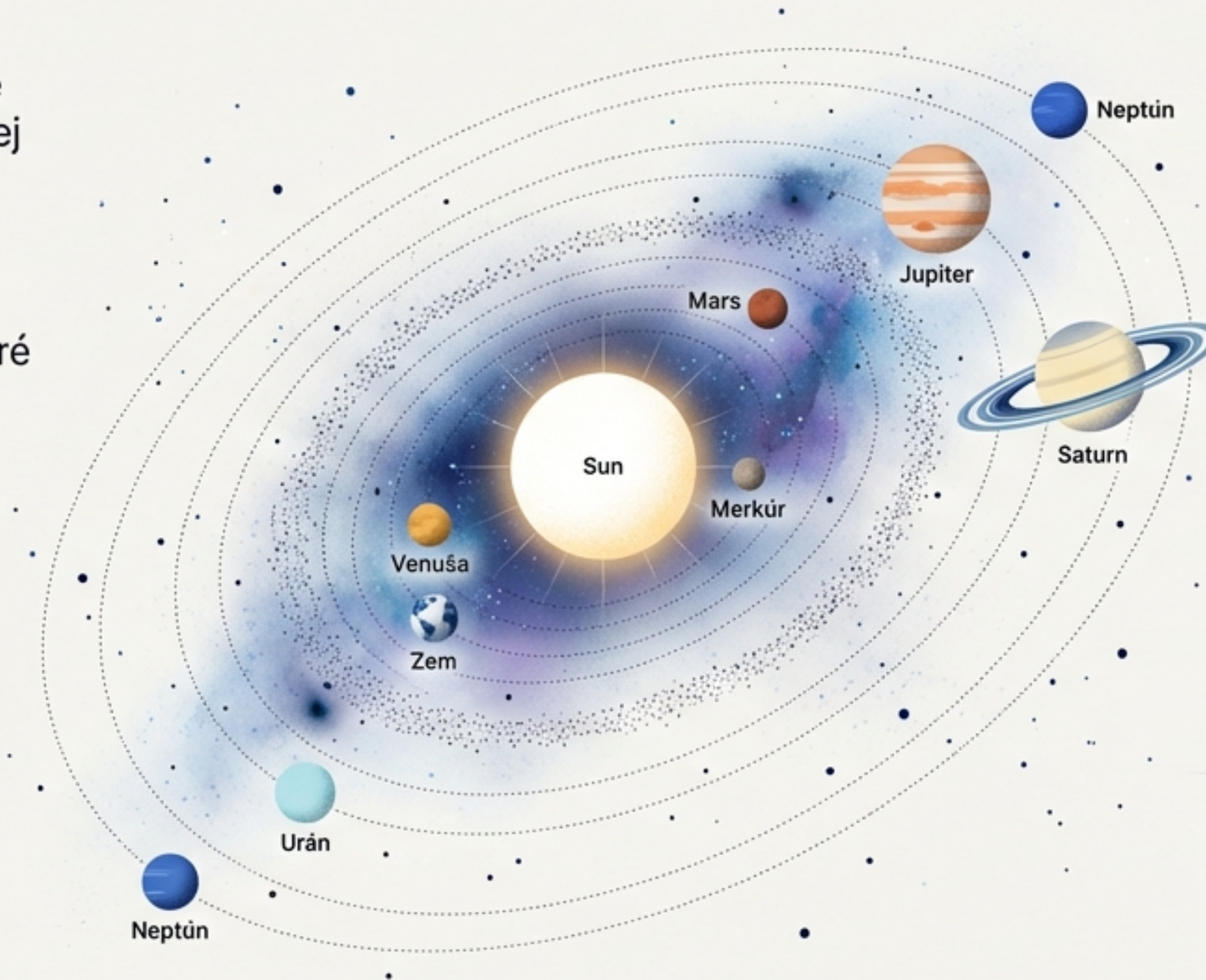
ISS (Medzinárodná vesmírna
stanica – náš domov vo vesmíre)

Mars
(Budúci cieľ ľudstva)

Naša adresa vo vesmíre

- **Galaxia:** Naša planéta Zem je súčasťou *slnecnej sústavy*. Jej centrom je naša najbližšia hviezda – *Slnko*.
- **Mliečna cesta:** Slnko je len jednou z miliónov hviezd, ktoré tvoria našu galaxiu, *Mliečnu cestu*.

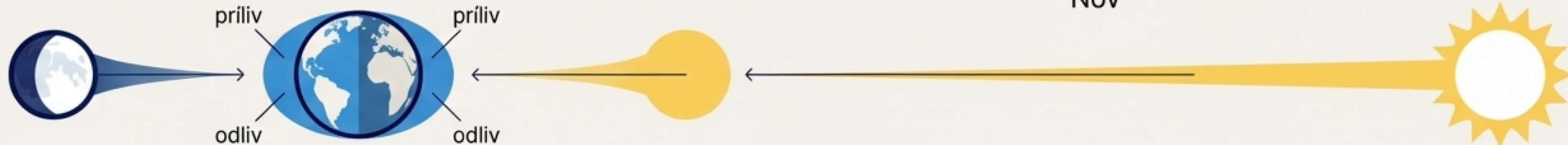
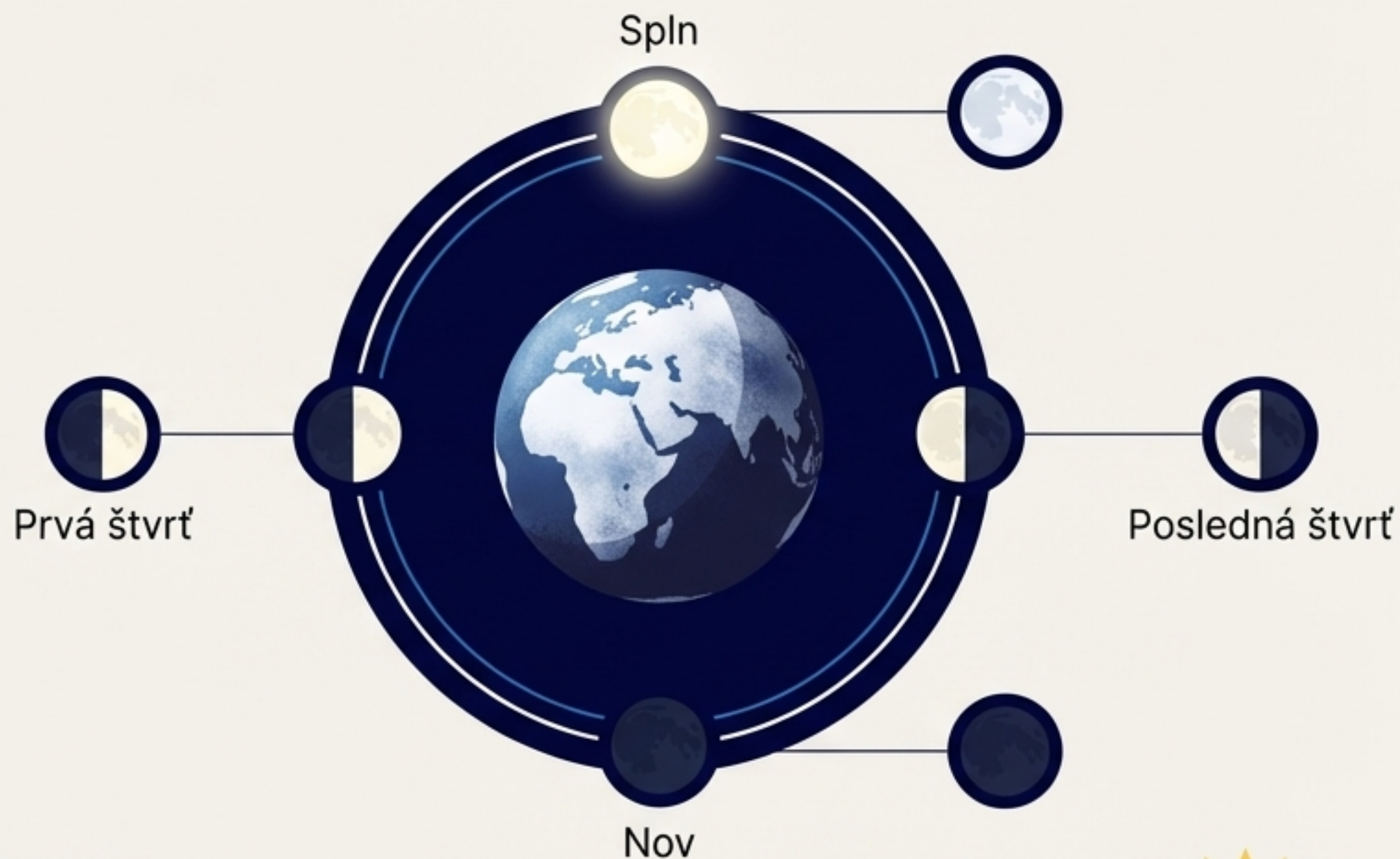
Heliocentrický model: Vďaka astronómovi *Mikulášovi Kopernikovi* vieme, že *Slnko* je v strede (*helios* = Slnko) a planéty obiehajú okolo neho.

Náš verný spoločník: Mesiac

Mesiac je prirodzeným satelitom Zeme. Jeden obeh okolo Zeme mu trvá 27 dní, 7 hodín a 43 minút.

Jeho povrch tvoria krátery (po dopade meteoritov) a tmavé mesačné moria (stuhnutá láva).

Na pobreží sa za 24 hodín a 50 minút vystriedajú dva prílivy a dva odlivy.

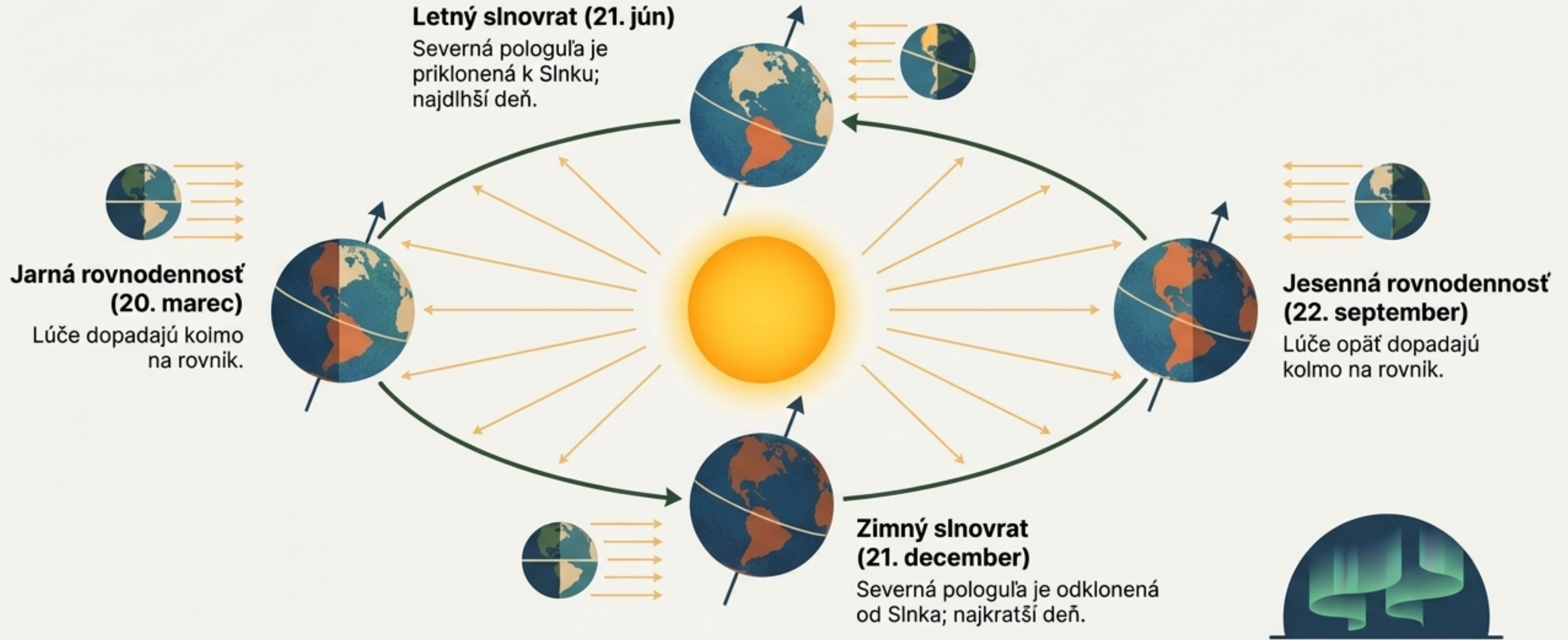
Náš 24-hodinový tanec: Striedanie dňa a noci

- **Rotačný pohyb** je otáčanie Zeme okolo vlastnej osi.
- Jedno otočenie trvá **23 hodín, 56 minút a 4 sekundy** – nazývame ho **deň**.
- Tento pohyb spôsobuje striedanie svetlej časti dňa (**deň**) a tmavej časti (**noc**).

Veľký obeh: Prečo máme ročné obdobia

- Obeh Zeme okolo Slnka trvá 365 dní, 5 hodín a 49 minút (jeden rok).
- Príčinou striedania ročných období je obehový pohyb Zeme spolu so stálym sklonom zemskej osi.

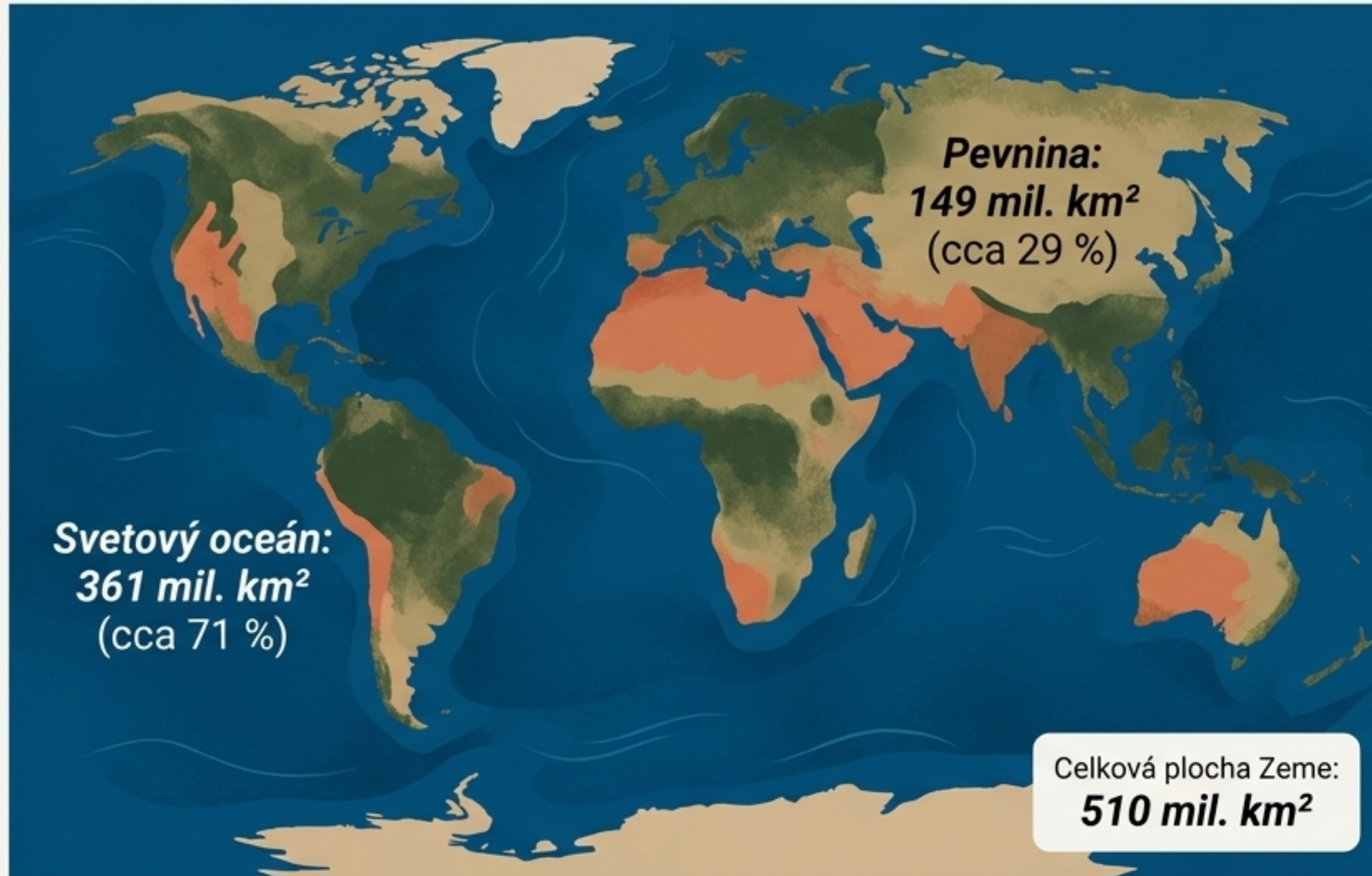

Na póloch tento sklon spôsobuje polárny deň a polárnu noc, trvajúce až 6 mesiacov.

Modrá planéta: Oceán a pevnina

Svetový oceán

- Tvorí ho päť oceánov: **Tichý** (najväčší), **Atlantický**, **Indický**, **Južný** a **Severný ľadový**.
- Nachádza sa tu najhlbšie miesto sveta: **Mariánska priekopa** (10 924 m).

Pevnina

- Pred 200 miliónmi rokov existoval superkontinent **Pangea**, ktorý sa rozpadol na **Lauráziu** a **Gondwanu** a neskôr na dnešné kontinenty.

Ako z gule urobiť mapu?

Ravnobežky (Parallels)

- Myslené čiary idúce od východu na západ.
- Najdlhšia je **rovník** (0°), ktorý delí Zem na severnú a južnú pologuľu.
- Dôležité rovnobežky: *Obratník Raka, Obratník Kozorožca, Polárne kružnice.*

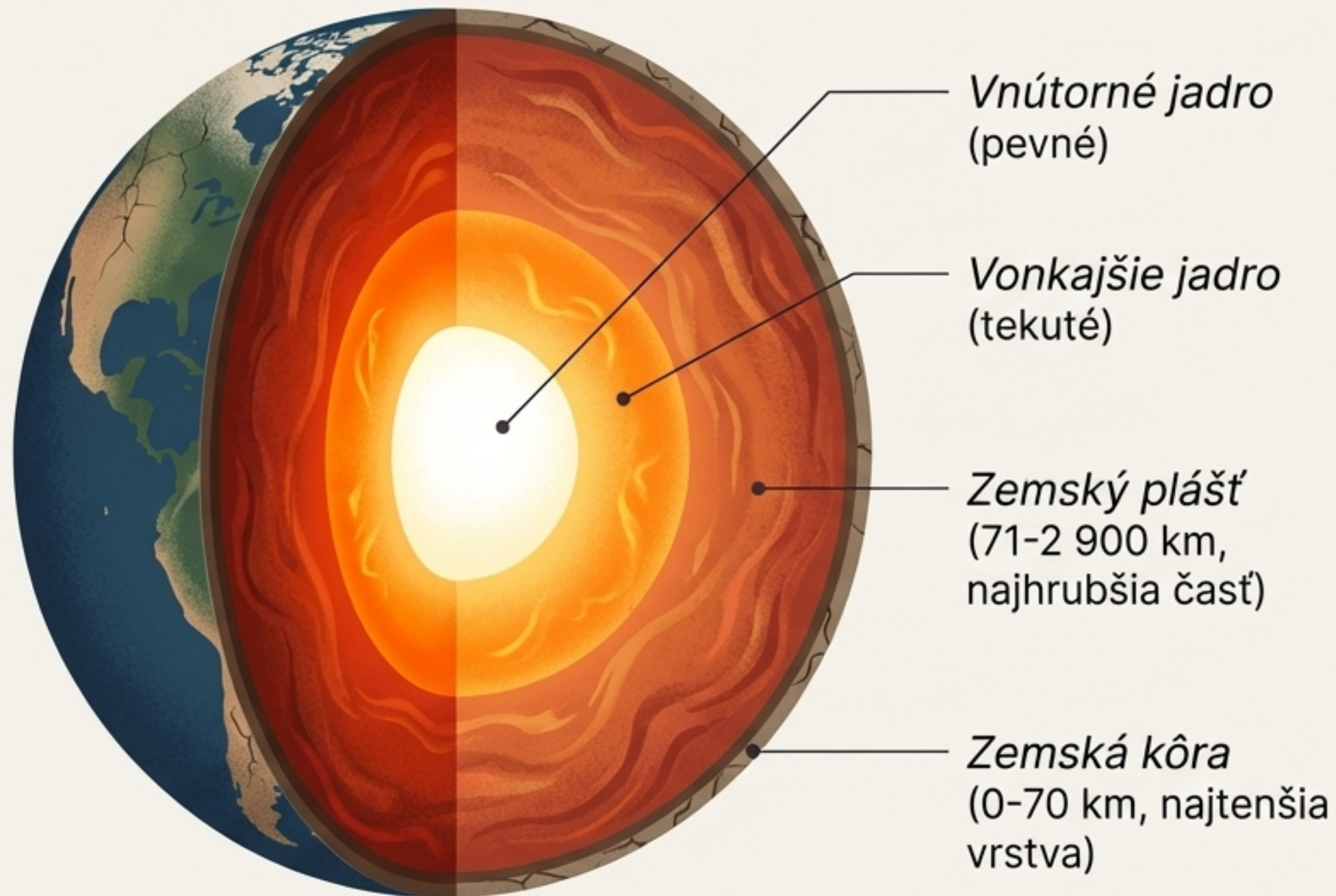
Poludníky (Meridians)

- Myslené čiary spájajúce severný a južný pól.
- Hlavný je **nultý poludník** (0° , prechádza cez Greenwich), ktorý delí Zem na západnú a východnú pologuľu.
- Oproti nemu leží **180. poludník** – dátumová hranica.

Ravnobežky a poludníky spolu tvoria **geografické súradnice**, ktoré nám umožňujú určiť presnú polohu ktoréhokoľvek miesta na Zemi.

Nepokojná planéta: Sila pod našimi nohami

Smerom do stredu Zeme sa dramaticky zvyšuje *teplota*, *tlak* a *hustota*.

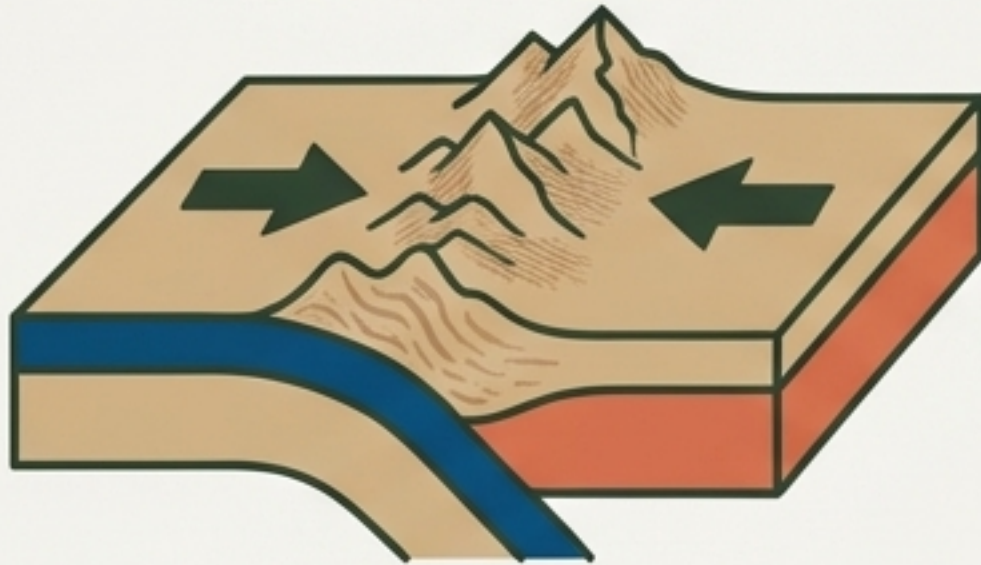
Zemská kôra nie je jednoliata. Je rozlámaná na obrovské kusy, ktoré nazývame *litosférické dosky*.

Tieto dosky sa veľmi pomaly pohybujú po zemskom plášti, iba niekoľko centimetrov za rok.

Keď sa kontinenty zrazia

1. Pohyb k sebe (Konvergentný)

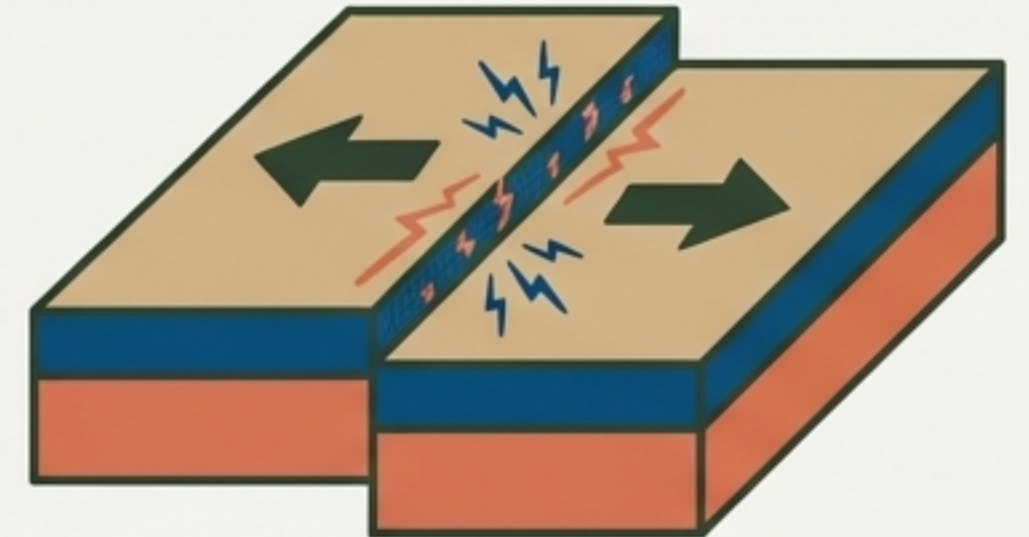
Výsledok: Vznik vrásových pohorí (napr. Himaláje, kde sa Indická doska zráža s Eurázijskou) a oceánskych priekop.

2. Pohyb od seba (Divergentný)

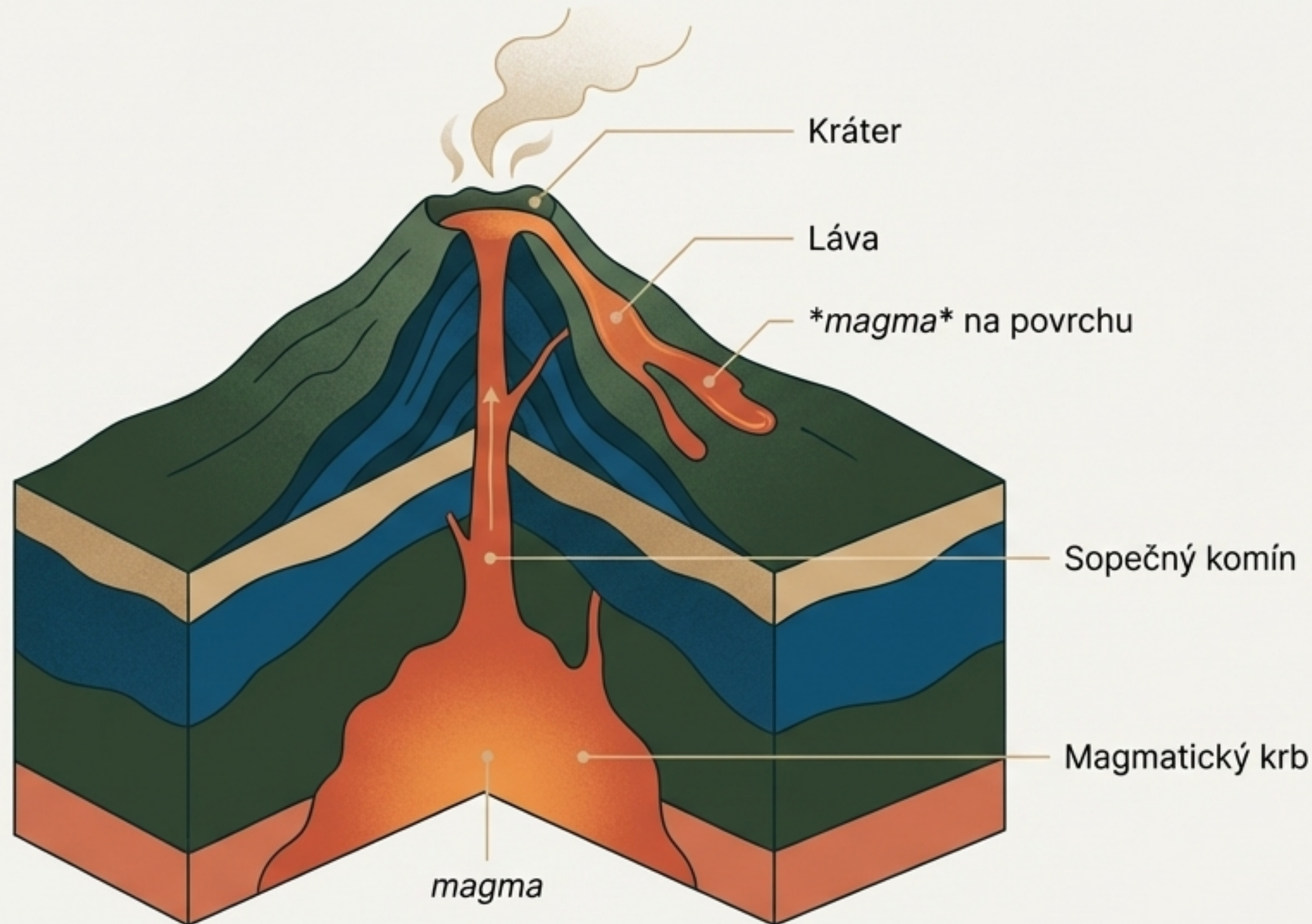
Výsledok: Vznik riftov (hlbokých priekop), ako je Východoafrická priekopová prepadlina alebo Stredoatlantický chrbát.

3. Pohyb vedľa seba (Transformný)

Výsledok: Vznik zlomov, ako je zlom San Andreas v Kalifornii.

Oheň z hlbín: Príbeh sopiek

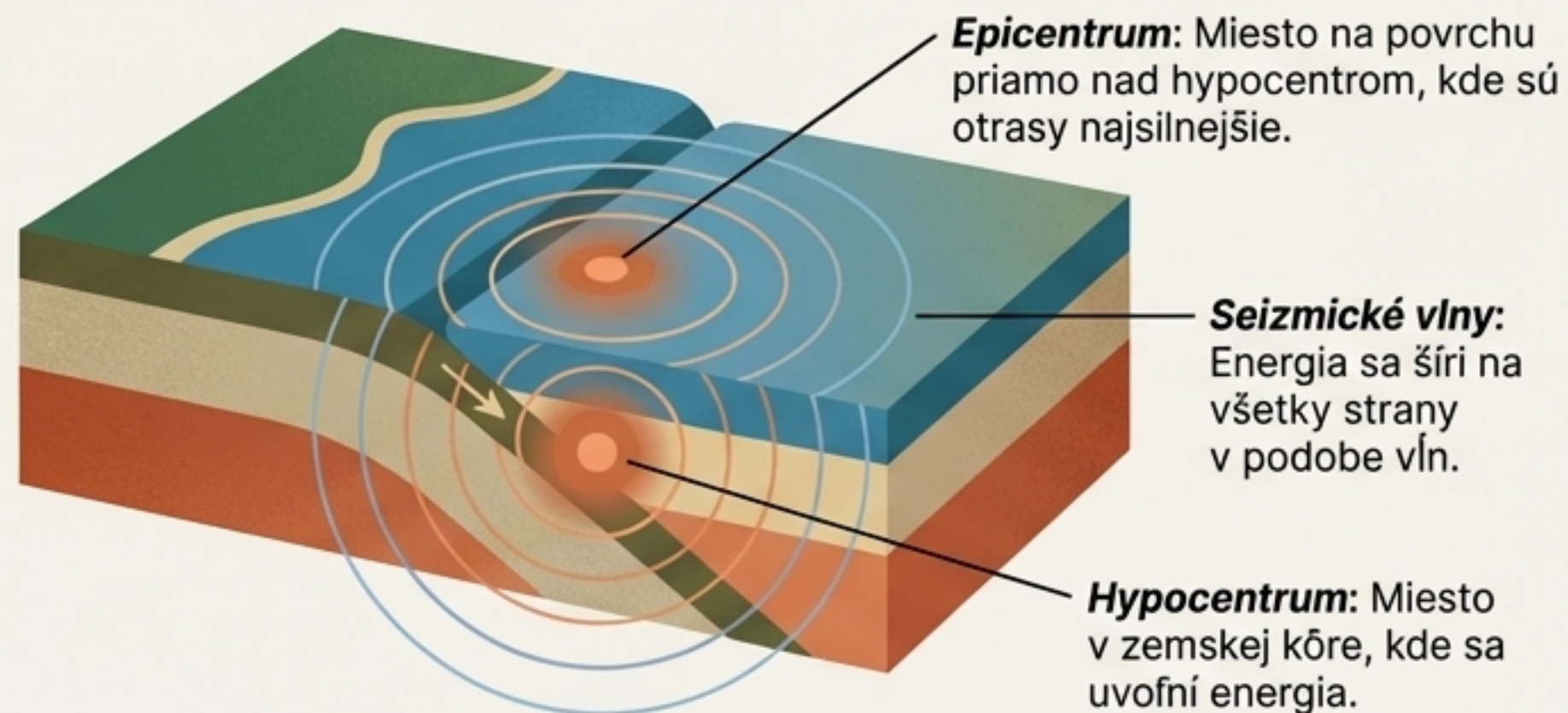
Sopky vznikajú na miestach, kde sa roztavená *magma* zo zemského plášťa dostáva na povrch.

Okrem lávy môžu sopky chrliť aj *sopečný popol* a kamene.

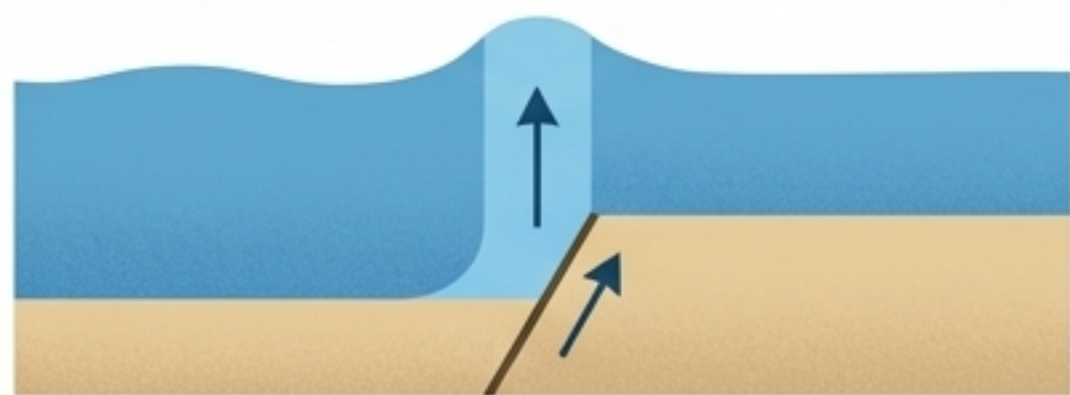

Väčšina aktívnych sopiek sveta sa nachádza na hraniciach litosférických dosiek.

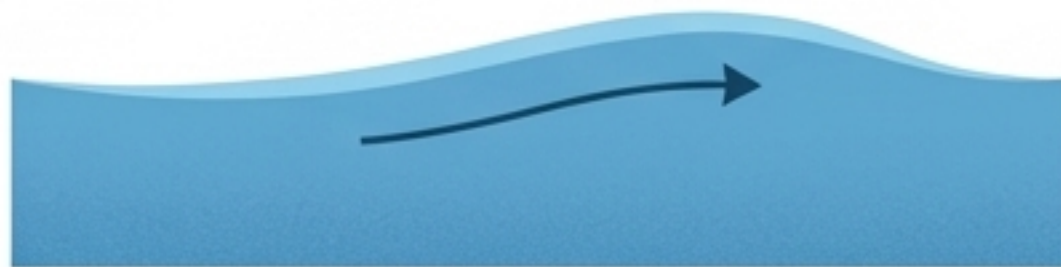
Ked' sa Zem trasie: Sila zemetrasenia

Zemetrasenie je náhle uvoľnenie napätia v zemskej kôre, najčastejšie spôsobené pohybom litosférických dosiek. Silu zemetrasenia meriame v jednotkách *magnitúda*. Prístroj na meranie sa volá *seizmograf*.

1. Podmorské zemetrasenie dvíha vodný stĺpec.

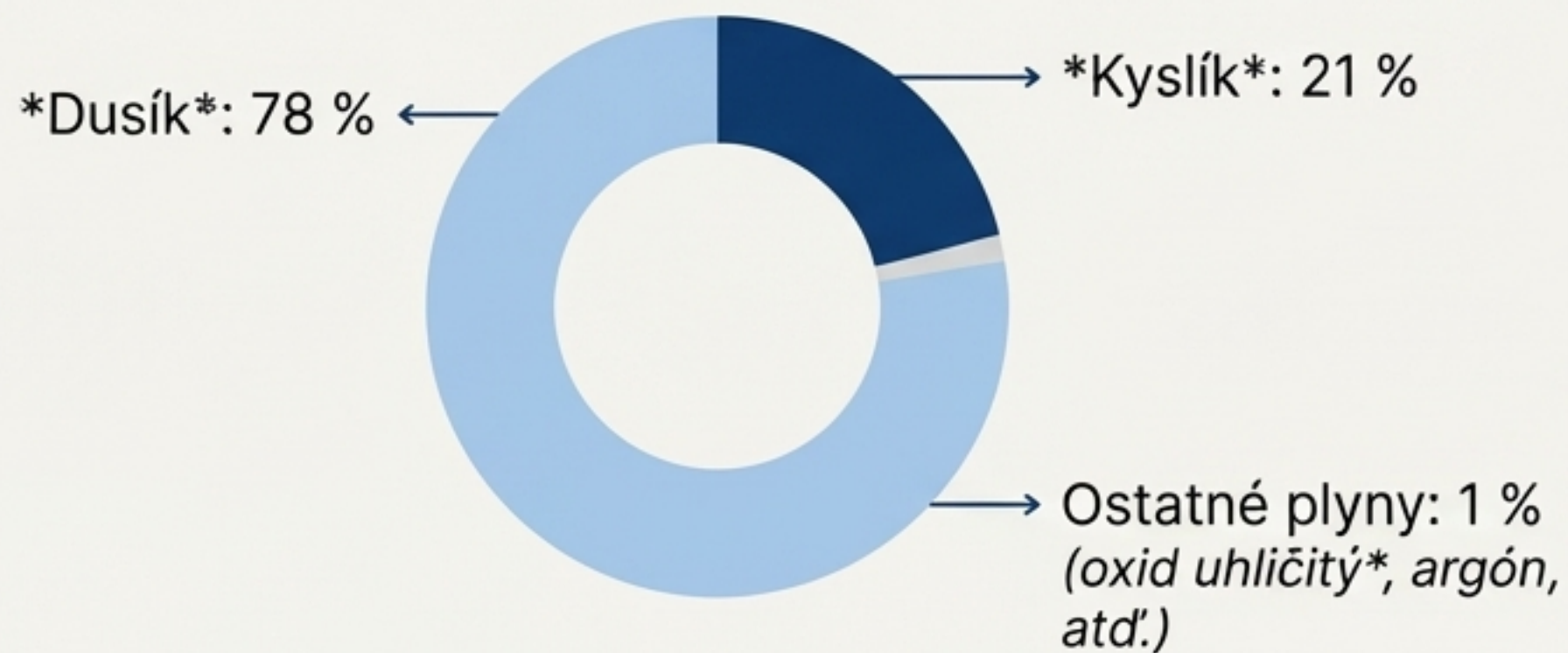
2. Rýchla, nízka vlna sa šíri oceánom.

3. Na pobreží sa vlna zväčší a zaplaví pevninu.

Cunami sú obrovské vlny spôsobené zemetrasením na dne oceána.

Náš ochranný štít: Atmosféra

Ozónová vrstva: Chráni nás pred škodlivým ultrafialovým žiarením zo Slnka.

Skleníkový efekt: Atmosféra zadržiava časť tepla a udržuje na Zemi teplotu vhodnú pre život.

Motor počasia: Tlak, vietor a voda

Tlak vzduchu: Váha vzduchového stĺpca. Vysoký tlak prináša jasné počasie, nízky tlak oblačnosť a zrážky.

Vietor: Je to pohyb vzduchu z oblasti vyššieho tlaku do oblasti nižšieho tlaku.

Cumulus
(kopa)

Stratus
(sloha)

Cirrus
(riasa)

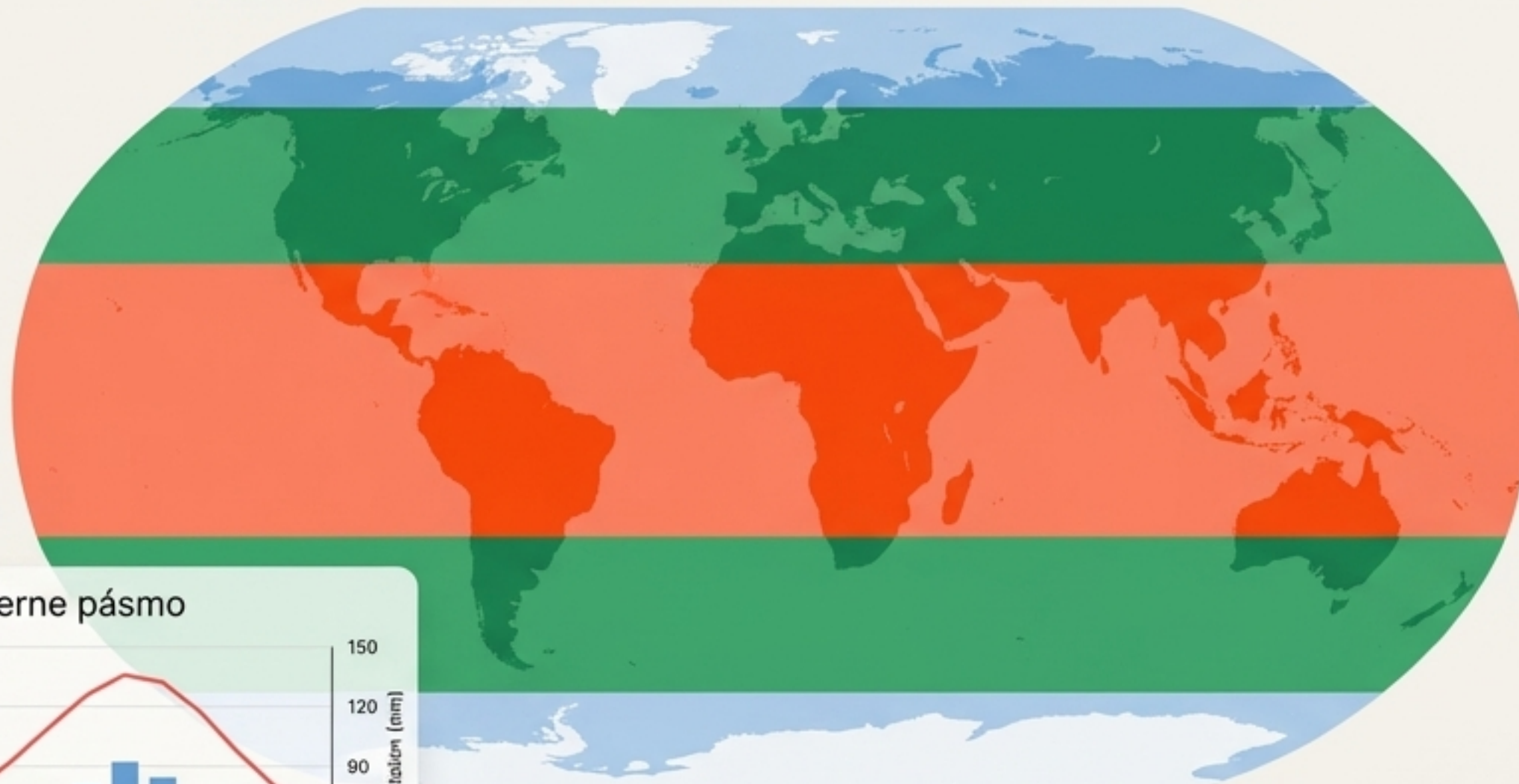

Cumulonimbus
(dažďová kopa/búrkový mrak)

Podnebie: Dlhodobý príbeh počasia

Počasia je okamžitý stav atmosféry.

Podnebie je dlhodobý režim počasia na určitom mieste.

Teplé pásmo: Okolo rovníka. Celoročne vysoké teploty. Môže byť vlhké alebo suché (púšte).

Mierne pásmo: Medzi teplým a studeným pásmom. Striedajú sa tu 4 ročné obdobia. Sem patrí aj Slovensko.

Studené pásmo: Okolo pólův. Nízke teploty, zrážky väčšinou v podobe snehu. Vyskytuje sa tu *polárna žiara*.

Príklad: Mierne pásmo

Náš jediný domov

Všetky systémy našej planéty – od pohybu kontinentov až po prúdenie vzduchu – sú prepojené.

Ľudská činnosť, najmä hromadenie **skleníkových plynov**, narúša túto rovnováhu a spôsobuje **globálne otepľovanie**.

Roztápanie ľadovcov, stúpanie hladiny oceánov a ohrozenie živočíchov sú dôsledky, ktorým čelíme. Porozumenie našej planéte je prvým krokom k jej ochrane.